

УДК 378.014.543.5:63

Паска І. М.*доктор економічних наук,**професор кафедри публічного управління,**Білоцерківський національний аграрний університет, Україна;**e-mail: paska.igor@ukr.net; ORCID ID: 0000-0003-4453-8905***Василенко О. І.***асистент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,**Білоцерківський національний аграрний університет, Україна;**e-mail: vasylenko521@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-5076-4805***Понедільчук Т. В.***кандидат економічних наук,**доцент кафедри економіки та економічної теорії,**Білоцерківський національний аграрний університет, Україна;**e-mail: komar.tv@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-0622-4318***Заболотний В. С.***кандидат економічних наук,**доцент кафедри обліку та оподаткування,**Білоцерківський національний аграрний університет, Україна;**e-mail: zabolotnys120485@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-1172-5966*

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. Розроблено та обґрунтовано методику формування і розрахунку фінансових показників комерціалізації освітніх послуг аграрних закладів вищої освіти України для оцінювання рівня їхньої фінансової стійкості та конкурентоспроможності. Запропоновано модель залежності критеріїв конкурентоспроможності ЗВО від факторів впливу та сформовано перелік додаткових послуг, які можуть бути комерціалізовані. Проаналізовано міжнародний і вітчизняний досвід джерел фінансування ЗВО; фінансові показники за рівнем освіти для різних країн світу; формування сучасної методики і джерел фінансування аграрних ЗВО України; джерела надходжень та витрат загального і спеціального фондів, у тому числі фінансування наукових досліджень; фактори впливу на рівень конкурентоспроможності. Визначено динаміку змін надходжень від освітніх послуг аграрних закладів вищої освіти України у 2019—2021 рр. за джерелами фінансування на базі даних їхніх кошторисів. Наведено результати розрахунків фінансових показників комерціалізації. Під час дослідження використано загальнонаукові методи: емпіричного рівня (розрахунок, порівняння), теоретичного рівня (аналіз, узагальнення, моделювання); дані літературних джерел; дані фонду заробітної плати науково-педагогічних працівників, дані надходжень від освітніх послуг і дані видатків освітніх послуг за різними джерелами фінансування аграрних ЗВО. Факторами впливу на рівень конкурентоспроможності визначено: джерела фінансування, якість освітніх послуг, інноваційний розвиток, людські ресурси, міжнародну діяльність, співпрацю з роботодавцями, брендинг, додаткові послуги. Установлено основні критерії конкурентоспроможності: імідж (репутація) закладу, фінансова стійкість, контингент, кількість працевлаштованих за спеціальністю. Сформовано систему показників, що визначають рівень фінансової стійкості аграрних ЗВО.

Ключові слова: аграрний заклад вищої освіти, конкурентоспроможність, освітні послуги, фінансові показники комерціалізації, фінансова стійкість.

Формул: 0; рис.: 1; табл.: 4; бібл.: 16.

Paska I.*Doctor of Economics,**Professor of the Department of Public Administration,**Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine;**e-mail: paska.igor@ukr.net; ORCID ID: 0000-0003-4453-8905*

Vasylenko O.

*Assistant of Department of Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity,
Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine;
e-mail: vasylenko521@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-5076-4805*

Ponedilchuk T.

*Ph. D. in Economics,
Associate Professor of the Department of Economics and Economic Theory,
Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine;
e-mail: komar.tv@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-0622-4318*

Zabolotnyi V.

*Ph. D. in Economics,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation,
Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine;
e-mail: zabolotnys120485@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-1172-5966*

FORMATION OF COMMERCIALIZATION FINANCIAL INDICATORS OF EDUCATIONAL SERVICES IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATION AGRICULTURE INSTITUTIONS

Abstract. The paper develops and substantiates the methods for formation and calculation of financial indicators of educational services commercialization to be applied in Ukrainian higher education agrarian institutions to assess their financial stability and competitiveness level. The model of the institution competitiveness criteria dependence on the influence factors was offered and the list of additional services which can be commercialized was drawn up. The international and domestic experience in institutions financing sources was analyzed along with financial indicators considering education level for different countries, formation of modern methods and sources of Ukrainian higher education agrarian institutions, general and special funds income and expenditure sources including R&D funding, factors influencing the competitiveness level. The dynamics of changes in revenues from educational services in Ukrainian higher education agrarian institutions in 2019—2021 by funding sources based on the data of their estimates was determined. The results of commercialization financial indicators calculations were given in the paper. General scientific methods were applied during the research including empirical level methods (calculation, comparison), theoretical level (analysis, generalization, modeling); data from literature sources; data on the staff salary fund, data on revenues from educational services and data on expenditures on educational services from various sources of funding for agrarian institutions. Factors influencing the competitiveness level were identified. These include sources of funding, educational services quality, innovative development, human resources, international activities, cooperation with employers, branding, additional services. The main criteria of competitiveness such as image (reputation) of the institution, financial stability, contingent, number of employees in the specialty were established. A system of indicators that determine the level of higher education agrarian institution stability was drawn up.

Keywords: higher education agrarian institution, competitiveness, educational services, financial indicators of commercialization, financial stability.

JEL Classification I22

Formulas: 0; fig.: 1; tabl.: 4; bibl.: 16.

Вступ. Сучасні тенденції управління закладом вищої освіти все більше стають подібними до моделей ведення бізнесу, що потребує впровадження стратегічних змін організації діяльності, які відображаються у стратегічних планах розвитку ЗВО (закладу вищої освіти). Основні акценти при цьому роблять на економічних показниках діяльності закладу, які значною мірою є залежними від джерел фінансування.

Державні ЗВО є неприбутковими організаціями, для яких не прийнято розраховувати прибуток і рентабельність, проте останнім часом досить часто можна почути думки про

необхідність комерціалізації надання освітніх послуг. У зв'язку з цим з'являється поняття фінансових показників комерціалізації освітніх послуг.

Аграрні заклади вищої освіти, в порівнянні з іншими ЗВО, крім освітніх, наукових і консультаційних послуг ще займаються господарською діяльністю, яка також приносить надходження до спеціального фонду закладу, що враховується в розрахунок фінансових показників діяльності закладу.

Фінансові показники діяльності ЗВО є складовими критеріїв конкурентоспроможності. Здійснюючи самоаналіз своєї діяльності, ЗВО на правах автономії самостійно визначає ці критерії та їхні вагові коефіцієнти залежно від місії і стратегії свого закладу. Виникла потреба дослідження механізму формування фінансових показників комерціалізації освітніх послуг та їхній вплив на рівень конкурентоспроможності.

Аналіз досліджень і постановка завдання. На думку Європейської асоціації університетів (European University Association), на сьогодні фінансова стійкість є однією з ключових проблем для ЗВО. Фінансовій стійкості державних університетів загрожує скорочення державного фінансування і зростання попиту суспільства на якісні освітні послуги. Іноземні вчені піднімають питання про потребу зміни фінансових показників (коефіцієнтів) як важливих критеріїв конкурентоспроможності ЗВО. Зокрема, у своїй праці [1] італійські дослідники пропонують зміни системи бухгалтерського обліку для сприяння фінансовій стійкості університетів і наводять розроблену структуру, засновану на конкретних фінансових коефіцієнтах, виділених у чотири групи: фінансові показники на стійкість; можливість залучення коштів; вартість і продуктивність коштів; фінансова позиція; кошти, зібрані для подальших досліджень. Мета запропонованих коефіцієнтів — аналіз поточної ситуації закладу і прогноз майбутніх умов фінансової стійкості.

Аналізуючи міжнародний досвід джерел фінансування, ЗВО орієнтувалися на світові країни-лідери з високими показниками економічного зростання. Наприклад, Китайська Народна Республіка у своїй політиці основними орієнтирами визначає розвиток науки і вищої освіти, вважаючи їх важливими чинниками науково-технічного прогресу. У Китаї функціонує 2 409 державних закладів вищої освіти з контингентом 16,5 млн осіб. Характерним для них є низька частка фінансування за рахунок централізованого бюджету: 53 % витрат ЗВО покривається за рахунок бюджетних коштів, 47 % — за рахунок реалізації освітніх програм [2].

Згідно з даними Educational finance indicators — EAG 2020, фінансові показники освіти для різних країн світу наводяться за рівнем освіти, типом навчального закладу, джерелом фінансування і видом витрат (*табл. 1*). Значення витрат виражаються у доларах США після перерахунку місцевих валют із використанням коефіцієнтів перерахунку паритету купівельної спроможності. Кожен показник можна ідентифікувати за допомогою комбінації 4-х вимірів: довідковий сектор (джерело коштів), сектор-контрагент (отримувач коштів), вид витрат, одиниця виміру [3].

В Україні станом на початок 2021 року з 455 закладів вищої освіти (у т. ч. 22 — аграрних) 262 є державної форми власності (57,6 %), 167 — приватної (36,7 %), 26 — комунальної (5,7 %) [4; 5]. Видатки на освіту і науку закладають в Державному бюджеті і розподіляють за формулою, згідно з якою кошти отримують університети з високим рівнем досліджень. Попри те, що Україна є одним із лідерів в Європі за видатками державного бюджету на вищу освіту, проте за видатками на одного студента вона значно відстає від світових лідерів (утричі менші в порівнянні з Польщею, Чеською Республікою, Угорщиною) [6].

З кожним роком собівартість освіти збільшується, і держава вже не може виступати основним джерелом фінансування. Виникає потреба пошуку додаткових джерел, що передбачає розширення організаційної і фінансової автономії закладу. У праці [7] В. І. Дериховська і С. О. Степуріна запропонували перспективний план дій щодо їх підвищення, зробивши акцент на тому, що відправною точкою всіх змін повинно стати реформування законодавчої бази України відповідно до світових вимог щодо автономії закладів вищої освіти.

Таблиця 1

Загальні витрати країн світу на одного студента ЗВО, 2017 рік, дол. США

№ пор.	Країна	Загальна вища освіта (ISCED2011 рівні 5-8)	Вища освіта з коротким циклом (ISCED2011 рівень 5)	Вища освіта тривалого циклу (ISCED2011 рівні 6—8)
1	Люксембург	52 089	27 920	55 433
2	Сполучені Штати Америки	33 063	x	x
3	Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	28 144	19 093	29 131
4	Швеція	25 584	6 874	27 167
5	Канада	24 674	18 820	27 948
6	Норвегія	23 439	20 615	23 522
7	Нідерланди	20 445	11 467	20 493
8	Австралія	20 436	10 943	23 261
9	Бельгія	19 422	12 965	19 649
10	Австрія	19 089	18 457	19 206
11	Японія	18 839	13 617	20 209
12	Німеччина	18 486	11 284	18 487
13	Данія	18 062	17 623	18 116
14	Фінляндія	17 730	x	17 730
15	Франція	16 952	15 359	17 442
16	Європейський Союз (23 члени)	16 688	13 014	17 126
17	Ісландія	16 270	9 682	16 497
18	Італія	12 226	4 240	12 277
19	Чеська Республіка	11 484	18 866	11 462
20	Польща	10 044	27 938	10 041
21	Росія	8 629	5 379	9 776

Примітка. Дані [3]; x — даних немає.

У своїй дисертації О. С. Гринькевич, досліджуючи економічну ефективність управління системі вищої освіти, виокремила методологічні підходи, що відповідають критеріям ефективності: окупність витрат, досягнення поставлених цілей, витрати, що пов'язані з неефективним використанням потенціалу системи вищої освіти [8]. Н. В. Цимбаленко у праці [9] наголошує на ускладненні умов отримання бюджетного фінансування і на важливості формування концептуальних положень управління економічною безпекою закладу вищої освіти.

Формування вартості платних освітніх послуг закладів вищої освіти України здійснюється на базі економічно обґрунтованих витрат, що пов'язані з їх наданням. Калькуляційною одиницею є вартість освітніх послуг, що отримує фізична особа в повному обсязі за весь період навчання. Диференціація розміру ціни за освітні послуги відбувається з урахуванням ліцензійного обсягу та співвідношення попиту і пропозиції за спеціальностями на ринку освітніх послуг.

Бюджет аграрного ЗВО складається із загального фонду (асигнування з державного бюджету спрямовуються на підготовку фахівців у межах державного замовлення і проведення науково-дослідних робіт) і спеціального фонду [власні надходження як плата за послуги, оренду майна, гранти, дарунки, благодійні внески та від додаткової (господарської) діяльності] [10].

Проаналізуємо надходження від освітніх послуг аграрних закладів вищої освіти України за різними джерелами фінансування (загального і спеціального фондів) за даними кошторисів фінансової звітності ЗВО з підготовки кадрів і забезпечення діяльності їхніх баз практик за останні три роки (2019—2021 рр.) та подамо в *табл. 2*.

Таблиця 2

Надходження від освітніх послуг аграрних ЗВО за джерелами фінансування

№ пор.	ЗВО	2019 рік			2020 рік			2021 рік		
		Заг. фонд тис. грн	Спец. фонд тис. грн	Разом тис. грн	Заг. фонд тис. грн	Спец. фонд тис. грн	Разом тис. грн	Заг. фонд тис. грн	Спец. фонд тис. грн	Разом тис. грн
1	ЗВО1	77 101,1	62 250	139 351,1	85 569,3	63 250	148 819,3	105 423,7	70 707	176 130,7
2	ЗВО2	71 392,7	67 415,3	138 808	71413	77 086	148 499	84 787,4	50 215,4	135 002,8
3	ЗВО3	59 536,7	67 655,1	127 191,8	64 154,8	75 240,3	139 395,1	79 482,7	75 240,3	154 723
4	ЗВО4	66 893,4	49 238,3	116 131,7	70 999	60 750	131 749	84 483,3	60 000	144 983,3
5	ЗВО5	x	x	x	79 953	68 000	147 953	90 029,8	72 000	162 029,8
6	ЗВО6	81 778,4	29 000	110 778,4	90 513,8	30 500	121 013,8	110 206,1	31 700	141 906,1
7	ЗВО7	427 121,1	160 660	587 781,1	445 025,3	190 910	635 935,3	549 836,1	211 018,2	760 854,3
8	ЗВО8	x	x	x	28 816,6	33 500	62 316,6	32 999,7	38 000	70 999,7
9	ЗВО9	49 624,3	20 302,5	69 926,8	49 529	21 586,6	71 115,6	57 275,5	23 610	80 955,5
10	ЗВО10	67 937,8	80 000	147 937,8	71 953,7	100 000	171 953,7	89 204,3	110 000	199 204,3
11	ЗВО11	102 620,5	102 190,6	204 811,1	29 688,03	81 000	37 788,03	128 800,5	94 113,5	222 914
12	ЗВО12	78 474,2	39 960	118 434,2	83 827,3	47 600	131 427,3	101 285,5	52 160	153 445,5
13	ЗВО13	68 975,5	47 041	116 016,5	74 495,5	47 509	122 004,5	90 525,3	50 548	141 073,3
14	ЗВО14	6 648,4	44 600	111 048,4	62 926,8	49 700	112 626,8	73 205,7	51 000	124 205,7
15	ЗВО15	84 233,6	45 000	129 233,6	85 547	50 000	135 547	101 799	65 140	166 939

Примітка. Сформовано за даними кошторисів аграрних ЗВО з підготовки кадрів і забезпечення діяльності їхніх баз практики; x — даних немає.

Вибірка 15 аграрних ЗВО України із 22-х (загальної кількості аграрних закладів вищої освіти) обґрунтована типом закладу: університет аграрного спрямування; без двох університетів на тимчасово окупованій території, двох академій, а також окремо не розглядалися три інститути, що входять до структури університетів.

У табл. 3 наведено розрахунок динаміки змін надходжень і % загального фонду від суми надходжень освітніх послуг. У середньому 60 % надходжень від освітніх послуг становлять надходження загального фонду, а близько 40 % — зі спеціального. Так 2021 року в порівнянні з 2020-м надходження загального фонду в середньому зросли на 15—20 %, а спеціального фонду на 7—10 %.

Таблиця 3

Динаміка змін надходжень від освітніх послуг аграрних ЗВО у 2019—2021 рр. за джерелами фінансування

№ пор.	Заклад вищої освіти	% загал. фонду від усіх надходжень			Зміни загал. фонду, %		Зміни спеціал. фонду, %		Зміни всіх надходжень, %	
		2019 р.	2020 р.	2021 р.	2020 / 2019	2021 / 2020	2020 / 2019	2021 / 2020	2020 / 2019	2021 / 2020
1	ЗВО1	55	57	60	+11	+23	+2	+12	+7	+18
2	ЗВО2	51	48	63	0	+19	+14	-35	+7	-9
3	ЗВО3	47	46	51	+8	+24	+11	0	+10	+11
4	ЗВО4	58	54	58	+6	+19	+23	-1	+13	+10
5	ЗВО5	x	54	56	x	+13	x	+6	x	+10
6	ЗВО6	74	75	78	+11	+22	+5	+4	+9	+17
7	ЗВО7	73	70	72	+4	+24	+19	+11	+8	+20
8	ЗВО8	x	46	46	x	+15	x	+13	x	+14
9	ЗВО9	71	70	71	0	+16	+6	+9	+2	+14
10	ЗВО10	46	42	45	+6	+24	+25	+10	+16	+16
11	ЗВО11	50	79	58	-71	+334	-21	+16	-72	+490
12	ЗВО12	66	64	66	+7	+21	+19	+10	+11	+17
13	ЗВО13	59	61	64	+8	+22	+1	+6	+5	+16
14	ЗВО14	60	56	59	-5	+16	+11	+3	+1	+10
15	ЗВО15	65	63	61	+2	+19	+11	+30	+5	+23

Примітка. Розраховано за даними кошторисів аграрних ЗВО.

Відбулися зміни також і в підходах до фінансування наукових досліджень ЗВО України: за грантовим принципом і за результатами конкурсного відбору проєктів [11]. У зв'язку з цим І. О. Тарасенко і Т. М. Нефедова зазначають, що інноваційний розвиток є

стратегічним пріоритетом управління конкурентоспроможністю ЗВО. В умовах критичного браку фінансових ресурсів Н. Ю. Мушинська і Н. М. Матвеева досліджують проблеми формування кадрової політики ЗВО, сучасні концепції управління людськими ресурсами, що пройшли апробацію в академічному середовищі інших країн світу. Автори праці [12] пропонують розмежовувати оцінку науково-педагогічного потенціалу через три блоки: результативність, компетентність, потенціал до розвитку викладача. Розглядаючи фактори впливу на рівень конкурентоспроможності ЗВО, також називають брендинг, співпрацю ЗВО з іншими економічними суб'єктами на основі використання механізму державно-приватного партнерства [13; 14].

Метою статті є розроблення методичних підходів до формування і розрахунку фінансових показників комерціалізації освітніх послуг аграрних закладів вищої освіти України для оцінювання рівня їхньої фінансової стійкості та рівня конкурентоспроможності. Під час дослідження використано загальнонаукові методи: емпіричного рівня (розрахунок, порівняння), теоретичного рівня (аналіз, узагальнення, моделювання).

Результати дослідження. Фінансовими показниками комерціалізації пропонуємо співвідношення надходжень спеціального і загального фондів; відношення капітальних видатків до всіх видатків спеціального фонду і всіх видатків у цілому; розрахунок грошових витрат і грошових надходжень за освітні послуги на одне НПП за різними джерелами фінансування та в цілому.

Для розрахунку використаємо дані фонду заробітної плати науково-педагогічних працівників, не враховуючи витрати на заробітну плату адміністративному та обслуговуючому персоналові; дані надходжень від освітніх послуг за різними джерелами фінансування і дані видатків освітніх послуг за різними джерелами фінансування. На основі аналізу літературних досліджень сформуємо систему показників, що визначають рівень фінансової стійкості аграрних закладів вищої освіти:

- відношення надходжень спеціального фонду до загального;
- відношення капітальних видатків до всіх видатків спеціального фонду;
- відношення капітальних видатків до всіх видатків загального і спеціального фондів разом;
- грошові витрати на одне НПП (на одну штатну одиницю) із загального фонду (фонд оплати праці загального фонду / кількість штатних одиниць НПП загального фонду), грн;
- грошові витрати на одне НПП (на одну штатну одиницю) із спеціального фонду (фонд оплати праці спеціального фонду / кількість штатних одиниць НПП спеціального фонду), грн;
- грошові витрати на одне НПП (на одну штатну одиницю) всього із загального і спеціального фондів разом (фонд оплати праці, всього / кількість штатних одиниць НПП, усього), грн;
- грошові надходження на одне НПП (на одну штатну одиницю) із загального фонду [надходження загального фонду / кількість штатних одиниць НПП, усього (загального і спеціального фондів разом)], грн;
- грошові надходження на одне НПП (на одну штатну одиницю) із спеціального фонду (надходження спеціального фонду / кількість штатних одиниць НПП, усього), грн;
- грошові надходження на одне НПП (на одну штатну одиницю) всього (із загального і спеціального фондів разом) (надходження, усього / кількість штатних одиниць НПП, усього), грн;
- дохід (збиток) загального фонду на одне НПП (грошові надходження на одну НПП із загального фонду — грошові витрати на одне НПП із загального фонду), грн;
- дохід (збиток) спеціального фонду на одне НПП (грошові надходження на одну НПП із спеціального фонду — грошові витрати на одне НПП із спеціального фонду), грн;

- дохід (збиток), усього, на одне НПП (грошові надходження на одне НПП, усього — грошові витрати на одне НПП, усього), грн;
- рівень рентабельності $[(\text{Прибуток} \cdot 100) / \text{Грошові витрати}]$, %.

Результати розрахунків для аграрних ЗВО наведено в *табл. 4*. Що вищий показник відношення надходжень спеціального фонду до надходжень загального фонду, то вищий рівень комерціалізації ЗВО.

Таблиця 4

Розраховані показники комерціалізації освітніх послуг аграрних ЗВО

№ з/п	ЗВО	2019 рік			2020 рік			2021 рік		
		Відн. надх. спец. ф / заг. ф.	Відн. видат. кап. / всього спец. ф.	Відн. видат. кап. / всього (заг. ф. + спец. ф.)	Відн. надх. спец. ф / заг. ф.	Відн. видат. кап. / всього спец. ф.	Відн. видат. кап. / всього (заг. ф.+ спец. ф.)	Відн. надх. спец. ф / заг. ф.	Відн. видат. кап. / всього спец. ф.	Відн. видат. кап. / всього (заг. ф.+ спец. ф.)
1	ЗВО1	0,81	0,02	0,01	0,74	0,02	0,01	0,67	0,07	0,03
2	ЗВО2	0,94	0,09	0,04	1,08	0,02	0,01	0,59	0,02	0,01
3	ЗВО3	1,14	0,09	0,05	1,17	0,08	0,04	0,95	0,04	0,02
4	ЗВО4	0,74	0,01	0	0,86	0,09	0,05	0,71	0,02	0,01
5	ЗВО5	x	x	x	0,85	0,08	0,04	0,80	0,05	0,02
6	ЗВО6	0,35	0,04	0,01	0,34	0,04	0,02	0,29	0,09	0,02
7	ЗВО7	0,38	0,04	0,01	0,43	0,04	0,01	0,38	0,04	0,01
8	ЗВО8	x	x	x	1,16	0,04	0,01	1,15	0,03	0,01
9	ЗВО9	0,41	0	0	0,44	0,03	0,02	0,41	0	0
10	ЗВО10	1,18	0,01	0,01	1,39	0	0	1,23	0,05	0,03
11	ЗВО11	1,00	0,07	0,04	2,73	0,02	0,01	0,73	0,11	0,05
12	ЗВО12	0,51	0,08	0,03	0,57	0	0,01	0,51	0,12	0,04
13	ЗВО13	0,68	0,05	0,02	0,64	0,04	0,02	0,56	0,01	0
14	ЗВО14	0,67	0,02	0,01	0,79	0,02	0,01	0,70	0,01	0,01
15	ЗВО15	0,53	0,1	0,03	0,58	0,01	0,01	0,64	0,08	0,03

Примітка. Розраховано за даними кошторисів ЗВО з підготовки кадрів і забезпечення діяльності їхніх баз практики.

З даних *табл. 4* видно, що 2021 року до таких ЗВО належать: ЗВО10, ЗВО8, ЗВО3.

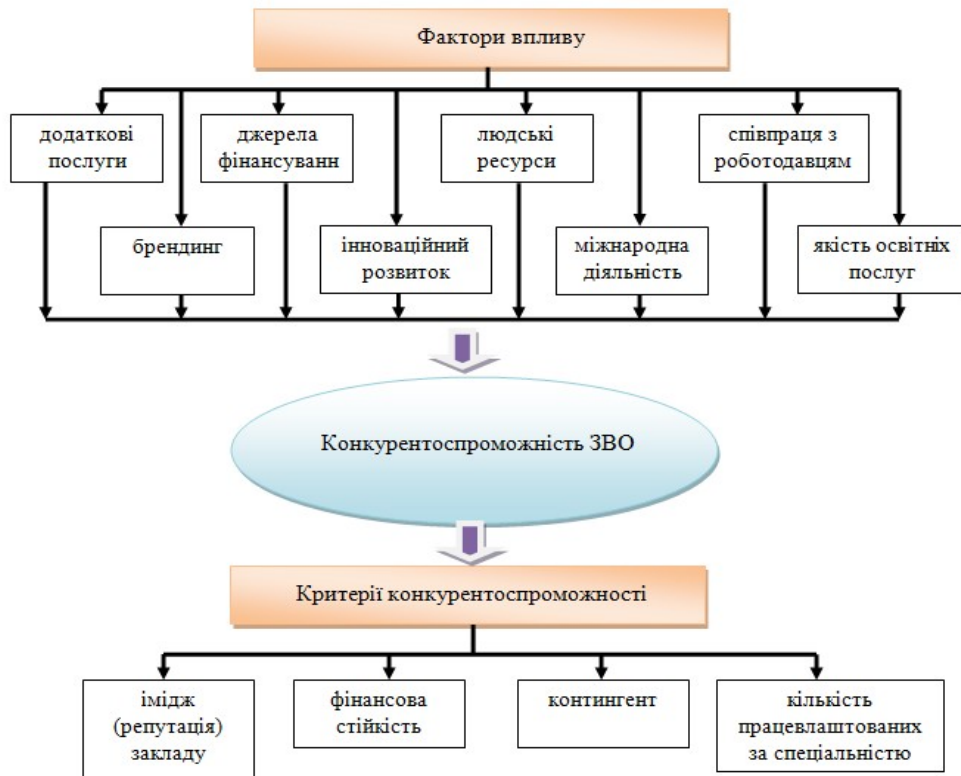

Рис. Модель залежності критеріїв конкурентоспроможності ЗВО від факторів впливу

Примітка. Авторська розробка.

Сформулюємо перелік додаткових послуг, які можуть бути комерціалізовані в аграрних ЗВО:

- консультаційні послуги;
- господарська діяльність;
- виробництво продукції чи надання послуг;
- послуги розробників чи дослідження нових технологій, процесів, речовин на замовлення виробництва;
- навчальні курси з роботи зі спеціалізованим обладнанням чи технологіями;
- курси підвищення кваліфікації, тренінги, семінари;
- публікаційні послуги.

Варто зазначити, що по кожному пункту з наведеного переліку додаткових послуг уже є приклади успішного досвіду в аграрних університетах.

Узявши до уваги матеріали джерел [15; 16], запропонуємо модель залежності критеріїв конкурентоспроможності ЗВО від факторів впливу (*рис.*), з якої видно, що джерела фінансування є фактором впливу на конкурентоспроможність ЗВО, а фінансова стійкість — критерієм конкурентоспроможності.

Висновки. Отже, джерела фінансування є факторами впливу на конкурентоспроможність закладу вищої освіти, а фінансова стійкість — критерієм конкурентоспроможності. Бюджет аграрного ЗВО складається із загального і спеціального фондів. У середньому 60 % надходжень від освітніх послуг становлять надходження загального фонду. Що вищий показник відношення надходжень спеціального фонду до надходжень загального фонду, то вищий рівень комерціалізації ЗВО. Сформовано систему показників, що визначають рівень фінансової стійкості аграрних ЗВО, і перелік додаткових послуг, які можуть бути комерціалізовані.

Підсумовуючи вищенаведене, можна стверджувати, що факторами впливу на рівень конкурентоспроможності є: джерела фінансування, якість освітніх послуг, інноваційний розвиток, людські ресурси, міжнародна діяльність, співпраця з роботодавцями, брендинг, додаткові послуги; а основними критеріями конкурентоспроможності: імідж (репутація) закладу, фінансова стійкість, контингент, кількість працевлаштованих за спеціальністю.

Література

1. Di Carlo F., Modango G., Agasisti T., Catalano G. Changing the Accounting System to Foster Universities' Financial Sustainability: First Evidence from Italy. *Sustainability*. 2019. Vol. 11 (21). URL : https://www.researchgate.net/publication/337011022_Changing_the_Accounting_System_to_Foster_Universities%27_Financial_Sustainability_First_Evidence_from_Italy#pdf11.
2. Лойко В. В., Римський А. Ю. Фінансові механізми інноваційного економічного розвитку України в умовах євроінтеграції : монографія. Київ : Київський університет ім. Бориса Грінченка, 2019. 252 с.
3. Educational finance indicators — EAG 2020. *Organization for economic co-operation and development*. 2021. URL : https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EAG_FIN_RATIO.
4. Квіт С. М., Єременко О. Є. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Київ : Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2021. 364 с.
5. Статистично-аналітичні дослідження діяльності аграрних закладів вищої освіти за 2019 рік (у таблицях, графіках, діаграмах). Київ : Асоціація працівників аграрних навчальних закладів України «Украгроосвіта», Державна установа «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти», 2019. 48 с.
6. Бахрушин В. Фінансування вищої освіти: проблеми і варіанти рішень. *Освітня політика. Портал громадських експертів*. 2019. URL : <http://education-ua.org/ua/articles/1325-finansuvannya-vishchoji-osviti-problemi-i-varianti-rishen>.
7. Дериховська В. І., Степуріна С. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення управління організаційною автономією ЗВО. *Економіка та суспільство*. 2018. № 18. С. 644—653. URL : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/18_ukr/90.pdf.
8. Гринькевич О. С. Управління конкурентоспроможністю вищої освіти України (методологія аналізу і системи моніторингу) : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Львів : Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2018. 628 с.
9. Цимбаленко Н. В. Концептуальні положення управління економічною безпекою ЗВО. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 3 (20). С. 19—24.
10. Яшук Т. А. Джерела формування доходів закладів вищої освіти. *Економічні горизонти*. 2018. № 3 (6). С. 95—106.
11. Тарасенко І. О., Нефедова Т. М. Інноваційний розвиток ЗВО в системі стратегічних пріоритетів управління конкурентоспроможністю. URL : https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/12863/1/SDRBP2019_P033-036.pdf.
12. Мушинська Н. Ю., Матвеева Н. М. Управління людськими ресурсами ЗВО шляхом впровадження ефективної кадрової політики. *Комунальне господарство міст*. 2020. Т. 5. Вип. 158. С. 58—63.

13. Сорока О. В., Кривцова М. С. Бренд закладу вищої освіти — основа конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 19. Ч. 3. С. 65—70.
14. Тарасенко І., Нефедова Т., Тарасенко О. Конкурентоспроможність ЗВО в системі управління економічною безпекою вищої освіти. 2020. URL : https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16894/1/PIONBUG_2020_P121-122.pdf.
15. Решетник Н. І., Насікан Н. І., Клименко О. М., Світлична К. С., Сулова Т. О. Стратегічний фінансовий менеджмент у діяльності корпорацій. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. № 2 (37). С. 134—141.
16. Rudnytskyy W., Svirko S., Dykyi A., Dyka O., Trosteniuk T. Evaluation of the Efficiency of State Institutions of Higher Education in Ukraine: Theoretical Principles and General Methodological Approaches. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. 2021. Vol. 2 (37). P. 161—170.

Статтю рекомендовано до друку 05.11.2021

© Паска І. М., Василенко О. І., Понедільчук Т. В., Заболотний В. С.

References

1. Di Carlo, F., Modango, G., Agasisti, T., & Catalano, G. (2019). Changing the Accounting System to Foster Universities' Financial Sustainability: First Evidence from Italy. *Sustainability, Vol 11* (21). Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/337011022_Changing_the_Accounting_System_to_Foster_Universities%27_Financial_Sustainability_First_Evidence_from_Italy#pf11.
2. Loiko, V. V., & Rymyskiy, A. Yu. (2019). *Finansovi mekhanizmy innovatsiynoho ekonomichnoho rozvytku Ukrainy v umovakh yevrointegratsii [Financial mechanisms of innovative economic development of Ukraine in the conditions of European integration]*. Kyiv: Kyivskiy universytet im. Borysa Hrinchenka [in Ukrainian].
3. Educational finance indicators — EAG 2020. (2021). Organization for economic co-operation and development. Retrieved from https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=EAG_FIN_RATIO.
4. Kvit, S. M., & Yeremenko, O. Ye. (2021). *Richnyi zvit Natsionalnoho ahentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [Annual report of the National agency for quality assurance in higher education]*. Kyiv: Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [in Ukrainian].
5. *Statystychno-analitychni doslidzhennia diialnosti ahrarykh zakladiv vyshchoi osvity za 2019 rik (u tablytsiakh, hrafikakh, diaqramakh) [Statistical and analytical studies of agricultural institutions of higher education in 2019 (in tables, graphs, charts)]*. (2019). Kyiv: Asotsiatsiia pratsivnykiv ahrarykh navchalnykh zakladiv Ukrainy «Ukrahroosvita», Derzhavna ustanova «Naukovo-metodychniy tsentr vyshchoi ta fakhovoi peredvyshchoi osvity» [in Ukrainian].
6. Bakhrushyn, V. (2019). Finansuvannia vyshchoi osvity: problemy i varianty rishen [Financing higher education: problems and solutions]. *Osvitnia polityka. Portal hromadskykh ekspertiv — Educational policy. Portal of public experts*. Retrieved from <http://education-ua.org/ua/articles/1325-finansuvannya-vyshchoji-osviti-problemi-i-varianti-rishen> [in Ukrainian].
7. Derykhovska, V. I., & Stepurina, S. O. (2018). Informatsiino-analitychne zabezpechennia upravlinnia orhanizatsiinoi avtonomiieiu ZVO [Information and analytical support of management of organizational autonomy of higher education institutions]. *Ekonomika ta suspilstvo — Economy and society, 18*, 644—653. Retrieved from http://www.economyandsociety.in.ua/journal/18_ukr/90.pdf [in Ukrainian].
8. Hrynkevych, O. S. (2018). Upravlinnia konkurentospromozhnistiu vyshchoi osvity Ukrainy (metodolohiia analizu i systemy monitorynhu) [Management of competitiveness of higher education in Ukraine (methodology of analysis and monitoring system)]. *Doctor's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
9. Tsymbalenko, N. V. (2019). Kontseptualni polozhennia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu ZVO [Conceptual provisions of economic security management of the HEI]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia — Eastern Europe: Economy, Business and Management, Vol. 3* (20), 19—24 [in Ukrainian].
10. Yashchuk, T. A. (2018). Dzherela formuvannia dokhodiv zakladiv vyshchoi osvity [Sources of income generation of higher education institutions]. *Ekonomichni horyzonty — Economic horizons, Vol. 3* (6), 95—106. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(6\).2018.156547](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(6).2018.156547) [in Ukrainian].
11. Tarasenko, I. O., & Nefedova, T. M. (n. d.). *Innovatsiyni rozvytok ZVO v systemi stratehichnykh priorytetiv upravlinnia konkurentospromozhnistiu [Innovative development of HEI in the system of strategic priorities of competitiveness management]*. Retrieved from https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/12863/1/SDRBP2019_P033-036.pdf [in Ukrainian].
12. Mushchynska, N. Yu., & Matvieieva, N. M. (2020). Upravlinnia liudskymy resursamy ZVO shliakhom vprovadzhennia efektyvnoi kadrovoy polityky [Management of human resources ZVO by implementing an effective personnel policy]. *Komunalne hospodarstvo mist — Municipal utilities, 5, Vol. 1*, 58, 58—63 [in Ukrainian].
13. Soroka, O. V., & Kryvtsova, M. S. (2018). Brend zakladu vyshchoi osvity — osnova konkurentospromozhnosti na rynku osvitnikh poslug [The brand of higher education — the basis of competitiveness in the market of educational services]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu — Scientific Bulletin of Uzhhorod National University, Vol. 19*, 3, 65—70 [in Ukrainian].
14. Tarasenko, I., Nefedova, T., & Tarasenko, O. (2020). *Konkurentospromozhnist ZVO v systemi upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu vyshchoi osvity [Competitiveness of HEI in the system of economic security management of higher education]*. Retrieved from https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/16894/1/PIONBUG_2020_P121-122.pdf [in Ukrainian].
15. Reshetnyk, N. I., Nasikan, N. I., Klymenko, O. M., Svitlychna, K. S., & Suslova, T. O. (2021). Stratehichni finansovi menedzhment u diialnosti korporatsii [Strategic financial management in the activities of corporations]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii i praktyky — Financial and credit activities: problems of theory and practice, Vol. 2* (37), 134—141. <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v2i37.229946> [in Ukrainian].
16. Rudnytskyy, W., Svirko, S., Dykyi, A., Dyka, O., & Trosteniuk, T. (2021). Evaluation of the Efficiency of State Institutions of Higher Education in Ukraine: Theoretical Principles and General Methodological Approaches. *Financial and credit activities: problems of theory and practice, Vol. 2* (37), 161—170. <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v2i37.229952>.

The article is recommended for printing 05.11.2021

© Паска І., Василенко О., Понедільчук Т., Заболотний В.